

Anmeldelser

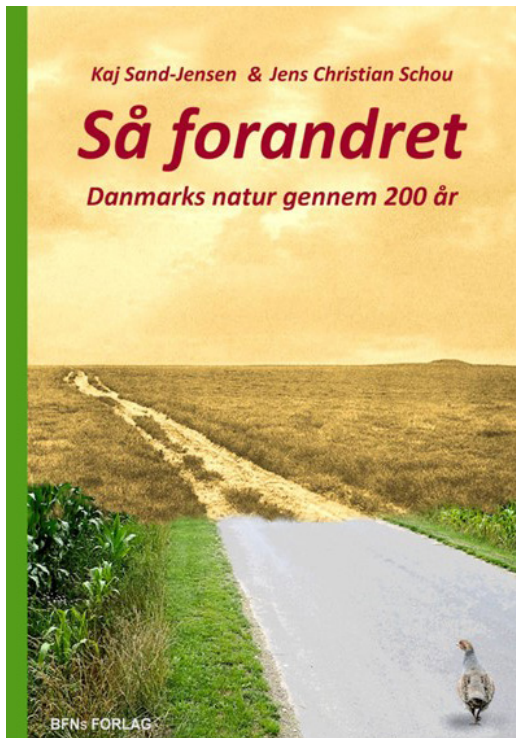
Så forandret

Kaj Sand-Jensen & Jens Christian Schou. Danmarks natur gennem 200 år. 276 sider, talrige farvefotos, tegninger, kort og grafer, indb. BFN's forlag, 2019. ISBN 978-87-87746-21-2. Pris: 250 kr.

Kaj Sand-Jensen og Jens Christian Schou har gjort det, som adskillige andre sikkert har drømt om engang at gøre; de har gravet en masse gamle fotos (bl.a. mange håndkolorerede postkort) fra de sidste mere end 100 år frem og sammenlignet dem med de samme steder i dag – og dokumenteret ændringerne med nye fotos. Resultatet er særdeles tankevækkende: Der er overalt sket en voldsom tilvækst af træer og buske mv., så tidligere tiders åbne naturtyper enten er groet til eller opdyrkede.

Og man skal ikke læse ret mange af bogens kapitler om de 11 udvalgte landskabstyper før det står klart for en ornitolog, at det er gået meget værre for planter, svampe og insekter end for fuglene. Stjernelokaliteterne for disse organismegrupper er således ofte nogle tiloversblevne små frimærker med overdrev, hede og lysåben skov, hvor de tidligere så almindelige nøjsomhedsarter klammer sig til en eksistens med det yderste af neglene.

Den helt store synder er næringsstofferne, som nu altovervejende kommer fra landbruget, og som har fortrængt alle de arter, der ikke kan klare konkurrencen fra de næringsstofelskende plantearter, der nyder godt af 'det fede land' og kvæler de små nøjsomhedsarter. I kombination med dette kommer manglende græsning fra kreaturer, som kunne holde overgrøningen i skak. Resultatet er den ene begrædelige historie efter

den anden i bogens kapitler, som dog formides lidt af lokale entusiasters frivillige naturpleje adskillige steder.

For at det ikke skal være løgn, kommer fuglene også ind i billedet som ødelæggere af de midt- og vestjyske lobeliesøer, idet "hundreder og tusinder af gæs og svaner, som æder sig tykke og fede i de grønne vinterafgrøder på markerne i søernes nærhed og kvitterer næringsholdige lorte i de tidligere næringsfattige søer" ... så "søbunden stinker som en kloak eller som det smattede mudder i en andegård, hvis nogen kender til det."

Meget bedre bliver det ikke, hvis vi ser på de mange naturgenoprettede søer, som "har skabt fornyet variation i landskabet og gode rekreative muligheder for at studere fugle og drive lystfiskeri og sejllads. Men langt de fleste nye søer ligner de fleste gamle søer ved at være særdeles næringsrige og uklare, fordi mange næringsstoffer cirkulerer i det fede landskab", idet de naturgenoprettede søer samtidig skulle være udfældningsbaser for næringsstoffer.

Helt anderledes ser det imidlertid ud med Filsø (og Lille Vildmose) hvor glæden næsten ingen ende vil tage over Aage V. Jensen Naturfonds køb af området og genopretningen af søen. "Miraklet i Vestjylland har vi kaldt den nye Filsø, fordi den hurtigt fik en meget høj artsrigdom af planter, fugle og fisk." Vi beder alle til, at miraklet holder i længden.

Bogen er således en *tour de force* gennem 200 års udvikling på godt og ondt i den danske natur, fuld af indsigtfulde historier om stort og småt og en fornøjelse for enhver, der ønsker indsigt ud over situationen her og nu. Dette blads læsere kan i øvrigt efter planerne se frem til et særnummer af tidsskriftet om et års tid med en tilsvarende gennemgang af landskabsudviklingen og dens betydning for fuglene siden år 1800.

Hans Melfotte

The Ascent of Birds

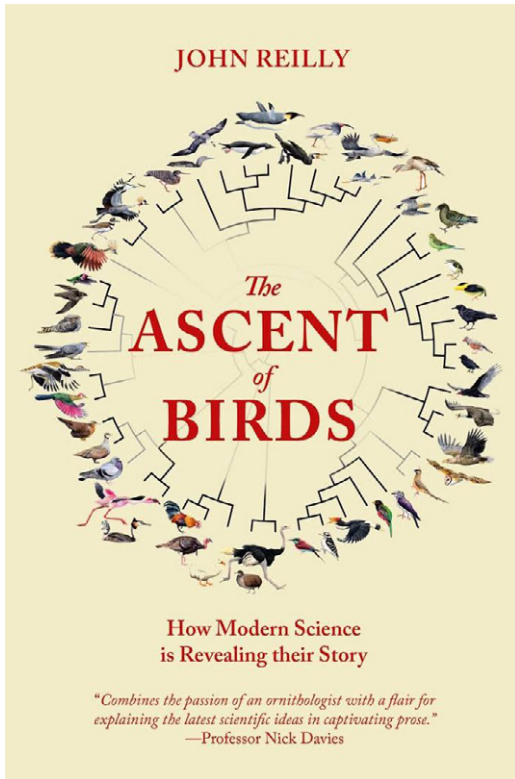
John Reilly. How modern Science is Revealing their Story. 340 sider, figurer og farvefotos, hft. Pelagic Publishing, 2019. ISBN 978-1-78427-203-6. Pris 249 kr. i Naturbutikken.

Fuglenes 'opstigning' er et værk, der sammenkæder 150 mio. års geologi, evolution, økologi og biologi fra *Archaeopteryx* til Italiensk Spurv. Førstnævnte levede for 150 mio. år siden, mens sidstnævnte blot er 8000 år gammel. Bogen fortæller, understøttet af 715 litteraturhenvisninger, hvordan fuglenes forfædre overlevede dinosaurerne, spredte sig over hele kloden og udviklede sig til over 10 500 arter, dobbelt så mange som pattedyrene. Trods det tunge videnskabelige indhold er bogen let og underholdende skrevet og byder på mange fascinerende historier.

Bogen er kronologisk ordnet i 27 kapitler, der hvert især tager udgangspunkt i en navngiven fuglegruppe, men samtidigt sætter fokus på et mere generelt tema. Det starter med kapitlet "Tinamuens historie", som omhandler antagelsen om, at udbredelsen af strudselignende fuglegrupper kunne forklares ved, at de passivt havde måttet følge Jordens pladetektoniske historie. Denne idé er blevet omstyrtet af ny forskning, som viser, at hver og en af grupperne af gigantiske løbefugle havde en flyvende stamform, og derfor har kunnet krydse åbent hav. Kapitlet om andefamilien omhandler hannernes penis, og hvorfor de fleste andre fuglegrupper har tabt dette parringsorgan. "Sigøjnerfuglen" er et eksempel, på hvorledes fugle og dyr (måske) har kunnet spredes over havet fra Afrika til Sydamerika med drivgods. Kapitlet "Manakinens historie" forklarer, hvordan Sydamerikas utrolige artsdiversitet er opstået. "Stormsvalens historie" giver et eksempel på, hvorledes nye arter kan opstå inden for det samme yngleområde. I forbindelse med pingvinerne beskrives tilpasningen til sydpolarområdets klima; for albatrossernes diskuteres artsbegrebet, for paradisfuglene den kongelige selektion, for kragefuglene udviklingen af kognitive evner og for finkerne udviklingen af kompleks sang.

Ud over sådanne hovedtemaer er kapitlerne krydret med mindre historier, fx hvordan over 7000 plantearter er afhængige af klodens 353 kolibriarter, Mellem-darwinfinkens (Medium Ground Finch) overlevelse i tørkeperioder afhængig af en forskel på blot en halv millimeters næblængde, og hvordan computertomografi af fossile fugles hjernekassevolumen har afsløret sammenhæng mellem størrelse og overlevelse. Der er især mange eksempler på fysiologiske tilpasninger, som fx hvordan kolibriernes insektædende stamform opfandt en ny mekanisme for at kunne smage sukker og dermed kunne specialisere sig i at bruge nektar som energikilde.

Det er også et overordnet tema gennem hele bogen at vise, hvordan forskerne har kunnet forklare de store træk i de moderne fugles evolutionshistorie. Det er generelt fint gjort. Desværre har forfatteren dog i nogle tilfælde overset, at nogle af hans kilder er blevet korigeret eller modsagt af den allernyeste forskning. Reilly refererer fx generelt til et tidsskema for fuglegruppernes oprindelse, der blev publiceret i 2012 af Walter Jetz og medarbejdere i tidsskriftet Nature. Ifølge disse kilder opstod de fleste hovedgrupper af moderne fugle allerede i kridttiden. Men Reilly overser, at der er påvist fejl i Jetz' brug af fossillfund til at datere stamtræets forgreninger. Nye undersøgelser baseret på dybere indsigt i fossillfundene tyder på, at de fleste af de moderne fuglegrupper først opstod, nærmest eksplosivt, umiddel-

bart efter kridttidens afslutning for 66 mio. år siden. Jorden blev da ramt af en asteroide på ca. 10 km's diameter, hvilket medførte en global katastrofe, hvor det meste liv på landjorden blev udsløjet. Katastrofen er godt beskrevet i bogen med vægt på at forklare, hvorfor de ældste fuglegrupper døde ud sammen med de større dinosaurer. Modsat Reillys fremstilling ser det imidlertid ud til, at kun meget få fuglearter overlevede katastrofen og gav ophav til nye arter og udviklingslinjer. Reilly giver dog en fin fremstilling af, hvordan fuglene kunne ekspandere ud fra deres oprindelsesområde på og omkring Antarktis (som dengang var isfrit) og indtage de øvrige verdensdele.

Mange fuglegrupper har livsstrategier, der gør, at de er strengt stationære, men de molekylære phylogener afslører mange eksempler på pludselig langdistancespredning eller skift i livsstrategi. I dag synes fordelingen af antallet af fuglearter på Jorden at være nogenlunde i balance med økosystemernes produktivitet, men det er påfaldende, at denne ligevægt kan tilskrives et forholdsvis lille antal tilfælde af massiv spredning.

Bogens mange sjove historier kan gøre det svært at følge de store linjer, og forfatteren er også rigelig fantasifuld nogle steder, når han udbreder sig om ideer, som egentlig bedst karakteriseres som hypoteser. Det gælder fx ideen om, at fuglenes succes, i forhold til dinosaurerne, var grundet i neoteni, dvs. at barnlige træk blev opretholdt i kønsmoden alder. Alternativet, som fx understøttes af analyser af fuglegenomets simple opbygning, kunne være, at fuglenes flyveevne har krævet så store energibesparelser, at alt unødvendigt kompliceret måtte væk. Der er også enkelte mærkelige påstande, som kunne tyde på, at forfatteren har misforstået noget, fx når han foreslår, at

Sløruglen koloniserede Den Nye Verden via den nordatlantiske landbro i Pliocentiden for 2,5-5 mio. år siden. Men der har ikke været nogen nordatlantisk landbro siden for 55,8 mio. år siden, langt før Sløruglernes oprindelse.

Desværre er bogens illustrationer mindre fascinerende og omfatter kun en sektion med fotos af nogle af de omtalte fugle samt et begrænset udvalg af kort og diagrammer. Fx skal vi helt til side 130 for at finde en meget enkel skitse af kontinenternes placering for ca. 50 mio. år siden med indikationer af papegøjnernes spredning fra Antarktis og Australien.

Alt i alt er bogen imidlertid en meget spændende indføring i moderne forskning i fuglenes evolution. Teksten bæres af forfatterens evne til at formidle stof, som ellers er godt indhyllet i fagterminologi og begravet i seriøse fagtidsskrifter. Den bør appellere til alle, der vil mere end at kunne kende fuglene, men også interesserer sig for, hvordan Jordens mangfoldighed af arter er opstået og har tilpasset sig.

Jon Fjeldså og Hans Harrestrup Andersen

Oceanic Birds of the World

Streve N.G. Howell & Kirk Zufelt. A Photo Guide. 360 sider, over 2200 farvefotos, paperback. Princeton University Press, 2019. ISBN 978-0-691-17501-0. Pris 269 kr. i Naturbutikken.

Bogens titel afspejler, hvad den handler om, nemlig alverdens havfugle. Men mere rammende kunne det have været "A Photo Fieldguide to Seabirds", da det især er artsbestemmelsen af havfuglene bogen handler om. Det er lykkedes ud over det sædvanlige at opsætte og udvælge de rigtige billeder til en regulær felthåndbog, hvilket er en sjældenhed inden for fotoguides. Forfatterne har bevidst valgt de rigtige havgående fuglearter og valgt de mere kystbundne måger og ternearter fra, for helt at hellige sig havets fugle.

Bogen henvender sig især til havfugleentusiasten, der elsker at rejse og vover sig ud på et gyngende underlag for at følge sin passion. Den kan anvendes af alle, der har en interesse i havfuglebestemmelse, men det kan blive en stor udfordring at se mange af de nævnte karakterer fra en landbaseret observationspost. Man kan selvfølgelig også bare nyde de mange fabelagtige billeder.

Indledningen giver en grundig indføring i de mange aspekter, der er i forhold til taksonomi og andre udfordringer, der er med bestemmelse af havfugle, hvor og hvordan man kan se dem. Og som de skriver: "Selv nogle mænd læser manualen, inden de afprøver deres nyeste værktøj, så de måske bedre forstår, hvordan værktøjet rent faktisk virker."

Opbygningen følger ikke en normal felthåndbog, hvor der er en præsentation af arterne i taksonomisk orden. I stedet er der ved hvert arts-kompleks en kort indledning sammen med en billedtavle med sidehenvisning til de enkelte arter og komplekser. Af ID-hensyn er fuglene opsat efter, hvad de ligner mest fx afsnit med "Larger White-bodied Gadfly Petrels" eller "White-rumped Storm-petrels", som så igen er underinddelt i fx "Band-rumped Storm-Petrel complex". Dette giver et hurtigt og nemt overblik, og man kan hurtigt finde frem til den/de tavler, man har brug for.

Plancherne er udelukkende med billeder. De er ypperligt udvalgt og opsat til bestemmelsesformål. Lysegule tekstbokse

med de vigtigste artsspecifikke kendetegn giver et hurtigt overblik over, hvad man særligt skal hæfte sig ved for de enkelte arter. Der er også plads til nogle små sjove associationer, som når Søkonge er "Bathtub toy" eller Lunde har "Clownface."

Det, der også vil springe i øjnene, er de mange nye arter, som bogen behandler. Stort set alle populationer er opgraderet til artsstatus, så racebegrebet stort set ikke findes. Det er helt bevidst fra forfatterens side, netop for at få øget opmærksomhed på forskellene mellem de enkelte arters/racers udbredelse, ynglecycklus, fældningsmønstre m.m. Albatrosserne er således blevet 24 arter mod tidligere 16. Og stormsvaler er gået fra ca. 20 arter til 45+ arter. Alene Madeirastormsvale er gået fra at være en art til potentielt 10+ arter.

Skal jeg komme med lidt kritik af bogen, så mangler der enkelte udbredelseskort, som kunne have været meget rare at have med for samtlige arter. Og så mangler der stemmebeskrivelser af fx stormsvaler, som forfatterne selv nævner er artsspecifikke.

Men samlet set viser forfatterne en ovenud forståelse for, hvad de har med at gøre. De har formået at opsætte en vellykket felthåndbog med nøje udvalgte fotos, der gør det muligt at forstå den korte og præcise tekst. De forholder sig befriende nøgternt til, hvad der er muligt at se. De påstår ikke, at de har den endelige facitliste, men bidrager 'blot' til den videre forståelse af havfuglenes komplicerede identifikation og biologi. Vi er med denne bog nået milevidt længere end Harrisons anmelderroste og prisbelønnede havfugleguide fra 80'erne. For mig er denne bog årtiets bedste felthåndbog!

Jan Hjort Christensen

Birds of the West Indies

Guy M. Kirwan, Anthony Levesque, Mark Oberle & Christopher J. Sharpe. 400 sider, 1600 illustrationer, 650 udbredelseskort. Lynx Edicions & Birdlife International Field Guides. 2019. ISBN flexi-indbundet: 978-84-216728-17-6. ISBN hardcover: 978-84-216728-18-3. Pris: £ 44.99/£ 49.99.

En spritny felthåndbog om fuglene på De Vestindiske Øer er udkommet i Lynx Bird Guides serien, og lad det være sagt med det samme: Den er fremragende. Felthåndbogen bygger videre på de to tidligere fuglebøger for samme område, dels James Bonds pionerbog fra 1936 med mange opfølgende revisioner, og dels det fine værk fra 1998 af Raffaele, Wiley, Garrido, Keith og Raffaele fra forlaget Helm. Men der er kommet meget ny viden til siden bl.a. om taksonomi, forekomst og feltbestemmelse, som er opdateret i dette nye værk.

Bogen omfatter 29 lande og territorier fra Bahamas i nord til Grenada i syd, og fra Cuba i vest til Barbados i øst (ca. 115 større øer, hvoraf Cuba, Jamaica, Hispaniola og Puerto Rico er de største), og omhandler over 700 arter. Af disse er ikke mindre end ca. 190 endemiske for De Vestindiske Øer, heraf mange af dem for en enkelt ø. Seks fuglefamilier findes kun i denne region, bl.a. de farvestrålende todier.

I de indledende afsnit beskrives nyttige emner om Caribiens klima, habitater, fuglebeskyttelse, rejsetips om at se på fugle i området, sundhed og birding hotspots. I den følgende artsgennemgang er de fremragende plancher suppleret med udbredelseskort for alle de relevante arter, herunder med forskellige farver om de er standfugle, ynglegæster, gennemtrækkende

eller vintergæster. Desuden om de er endemiske eller næsten-endemiske. Den grundige artsbeskrivelse er, ligesom de øvrige nye felthåndbøger i Lynx-serien, yderligere suppleret med en matrixkode (QR-kode) ved hver art, som linker til artsindgangen på HBW Internet Bird Collections hjemmeside, med fotos, videoer og stemmeoptagelser af arten.

Et godt format, en rimelig let vægt samt et tykt, blødt plasticomslag på flexi-bound-udgaven gør bogen velegnet til at have med i rygsækken i felten. Prisen er pebret, men absolut værd at investere, hvis man påtænker en fuglerejse til De Vestindiske Øer.

Erling Krabbe

Birds of Cambodia

Cambodian Bird Guide Association. 288 sider, 123 farveplancher, soft-back. Lynx Ediciones, Barcelona, 2019. ISBN 978-84-16728-21-3. Pris 399 kr. i Naturbutikken.

Kun godt halvt så tung som hardback-udgaven af Robsons stadigt uundværlige Sydøstasien-bog og dermed et anbefalelsesværdigt valg, når turen går til tropiske Cambodia i håb om at se Kæmpe- og Hvidskuldret Ibis (Giant og White-shouldered Ibis), Stor Florikan (Bengal Florican), de nyopdagede Mekongvipstjert (Mekong Wagtail) og Cambodiaskrædderfugl (Cambodian Tailorbird) og mange andre fede arter.

Hele 28 forskellige kunstnere har malet de udmærkede plancher med udbredelseskort, som er på samme opslag som den noget kortfattede tekst. QR-koder giver adgang til yderligere materiale om de enkelte arter (hvor godt *det* fungerer i praksis vil naturligvis afhænge af mobildatadækningen ude på lokaliteterne!), og efter køb kan man – hvis man indvilliger i at modtage e-mails fra forlaget – downloade en detaljeret *Checklist of the Birds of Cambodia*.

Arterne er muligvis noget oversplittede, men det må ses som en klar fordel, fordi brugeren dermed tvinges til at tilegne sig et grundigere kendskab til fuglene. Forfatterkollektivet – bl.a. Sophoan Sanh og Lean Huth, som guidede DOF Travels ture til landet i februar-marts 2017 – lægger ikke skjul på, at der grundet manglende dækning mangler viden om mange arters forekomst, og der opfordres – eller udfordres? – til feedback fra brugerne.

I bogens introduktionsafsnit dækkes landets ornitologiske historie, geografi og klima, og landet opdeles i 16 velbeskrevne naturtyper og 35 lokaliteter, og der forklares om fuglekigning i praksis.

En fin bog bortset fra den generende småtskrevne tekst. God rejse.

Jesper Hornskov

Rettelse

I nr. 4 af DOFT 113 (2019) mangler links til to appendikser på dof.dk til havørnartiklen.

Appendiks 1:

<http://pub.dof.dk/link/dof/doft/2019/4.2.appendiks1>

Appendiks 2:

<http://pub.dof.dk/link/dof/doft/2019/4.2.appendiks2>